

РОЗДІЛ 5

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПЕДАГОГА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ФОРМАЛЬНОЇ І НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

УДК 373.3.015.3

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ У СПІЛКУВАННІ З УЧНЯМИ

Любчак Л.В.

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Томаш Кук

Вища Школа Лінгвістична в Ченстохова, Республіка Польща

В статті здійснено аналіз різних підходів до проблеми виникнення труднощів у спілкуванні. Обґрунтовано необхідність цілеспрямованої роботи з подолання труднощів у спілкуванні педагога. Зроблено спробу дослідити причини виникнення труднощів у спілкуванні студентів. Визначено конкретні прийоми роботи з розвитку комунікативної компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі викладання педагогічних дисциплін. Сформульовано педагогічні умови подолання труднощів у спілкуванні у студентів на етапі вузівської підготовки.

Ключові слова: педагогічне спілкування, труднощі у спілкуванні, вчитель початкової школи, вузівська підготовка, педагогічні дисципліни.

Постановка проблеми. Спілкування є феноменом соціальним не тільки за зовнішніми формами свого існування, але і за своєю природою, тому що воно є необхідною умовою і складовим елементом будь-якої діяльності людини, що носить суспільний характер. Аналіз наукової літератури з означеної проблеми дозволяє нам опиратися на визначення поняття спілкування, як складного багатопланового процесу встановлення і розвитку контактів між людьми, який продовжується потребами у спільній діяльності й обміні інформацією, що включає в себе вироблення єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння людиною іншої людини.

Оскільки педагогічний процес передбачає взаємодію педагога з усіма учасниками навчально-виховного простору, особливо з учнями, то вміння спілкуватися – одна з обов'язкових умов досягнення педагогічної майстерності. Не випадково В.О. Сухомлинський потребу в спілкуванні називав найневикорінною і найлюдянішою. Він вважав, що там, де немає культивування цієї потреби, ніякими хитромудрими організаційними залежностями, ніяким підпорядкуванням і управлінням неможливо відшкодувати убогості виховання [10, с. 200].

Успіх педагогічної діяльності великою мірою визначається вмінням учителя правильно спілкуватися з учнями, колегами, батьками. Значення гуманного характеру спілкування педагога з вихованцями важко переоцінити, оскільки саме воно є головною умовою позитивного виховного впливу вчителя [2]. Вади спілкування часто стають нездоланною перешкодою на шляху, здавалося б, добре відпрацьованого механізму. Саме тому вже на етапі вузівської підготовки варто цілеспрямовано розвивати в майбутніх педагогів професійні навички комунікації, створювати умови для подолання труднощів у спілкуванні з усіма учасниками навчально-виховної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні роки характеризуються появою низки праць, де спілкування розглядається з різних точок зору. Нерідко в них по-різному розкривається зміст основних характеристик феномена спілкування, іноді неоднозначно трактуються категорії. Спілкування тепер вивчають у взаємозв'язку з різними видами діяльності. У дослідженнях як вітчизняних, так і зарубіжних учених найбільш детально описано ділове, зокрема педагогічне спілкування. Спрямованість цих досліджень практична – досягти ефективності у професійній діяльності.

У різні часи підходи до вивчення спілкування були не однаковими. Якщо, наприклад, у психології в двадцяті-шестидесяті роки його досліджували в контексті масових процесів, а потім – в онтогенезі, у взаємозв'язку з мовленням і вищими психічними функціями, то наприкінці 60-х – на початку 70-х років психолого-педагогічна наука вивчала, як змінюється поведінка людей в різних ситуаціях безпосереднього спілкування, аналізувала різні засоби, зокрема невербальні характеристики та їхнє значення для сприймання однієї людини іншою, розглядала прикладні аспекти спілкування як цілеспрямований вплив.

Так, О.П. Сердюк вивчає основи управління комунікативним процесом, Т.К. Чмут багато уваги приділяє культурі спілкування та етиці ділового спілкування [12], Н.Ю. Бутенко акцентує увагу на комунікативних процесах у навчанні [1]. За останні десятиріччя було зроблено помітний крок уперед у науковому осмисленні цього процесу. Можна виокремити два основні напрямки його вивчення: теоретичні дослідження спілкування; практичне навчання формам і методам підвищення рівня культури спілкування.

Нас цікавить процес підвищення рівня комунікативної компетентності майбутнього вчителя, під час якого педагогічне спілкування набуває ознак професійної взаємодії «викладача з учнями на уроці і поза ним, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату» [7, с. 26]. В.А. Кан-Калик ґрунтовно досліджував педагогічне спілкування вчителя, його структуру, стилі та дав досить вдале, на наш погляд, визначення цього феномену. Автор вважає, що «педагогічне спілкування – це система органічної соціально-педагогічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу, організація взаємовідносин з допомогою комунікативних засобів. Причому, педагог виступає як активатор цього процесу, організовуючи його і керуючи ним» [3, с. 12].

І.А. Зязюн вважає, що педагогічне спілкування як професійно-етичний феномен потребує від вчителя спеціальної підготовки не лише для оволодіння технологією взаємодії, а й для набуття морального досвіду, педагогічної мудрості в організації стосунків з дітьми, їх батьками, колегами у різних сферах навчально-виховного процесу [9, с. 113]. Автор підручника «Педагогічна майстерність» не лише розкриває психолого-педагогічні закономірності розвитку навичок професійного спілкування у майбутнього педагога, а й визначає чинники, що ускладнюють спілкування, пропонує методичний інструментарій подолання бар'єрів у спілкуванні вчителя з учнями.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В українському суспільстві виникла потреба змінити підходи до

навчання молодого покоління. Над проектом «Нової школи» почали працювати три роки тому. Кабмін ухвалив його усередині грудня 2016 року. Концепція «Нової української школи» стала програмою нововведень до середньої освіти у державі, яка має за мету змінити підхід вчителів до навчання учнів. Цей підхід передбачає, не в останню чергу, опору на принципи партнерства у спілкуванні. Учитель, що має серйозні труднощі у спілкуванні, не спроможний налагодити гуманні стосунки з учнями, батьками, колегами. А це, в свою чергу, заважатиме реалізації основних положень концепції.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження основних причин виникнення труднощів у спілкуванні майбутнього вчителя початкової школи, визначення ролі педагогічних дисциплін, зокрема «Педагогічної майстерності» у їх подоланні, визначення педагогічних умов подолання труднощів у спілкуванні у студентів на етапі вузівської підготовки

Виклад основного матеріалу. Труднощі педагогічного спілкування існували завжди, але в наш час вони займають серед шкільних проблем важливе місце. І.О. Трухін виділяє такі причини їх виникнення:

– *традиційна «ділова» спрямованість педагогічного спілкування*, яка виявляється у тому, що педагог змушений поставати перед учнями насамперед у своїй викладацькій ролі. Педагог повинен передавати необхідну інформацію, а учні мусять її засвоювати. Характер спілкування з цієї точки зору, звичайно, має певне значення. Порушення стосунків учнів з педагогами звично розцінюються як наслідок учнівської невихованості, а не можливих помилок педагога у спілкуванні. Суворість і вимогливість вважається безумовним достоїнством, а їх надлишок – зрозумілим, хоч і небажаним перебільшенням. Такий підхід уже зник на рівні теорії, але залишається масовим у педагогічній практиці.

– *вікові відмінності та негативні особливості психіки педагогів та учнів.* Ці відмінності можуть перешкоджати ефективному спілкуванню навіть при інших позитивних моментах. У педагогів з віком може посилюватися консерватизм смаків і суджень, що спричинює брак здатності розуміти дітей у деяких їх проблемах. Відбувається взаємне перебільшення вікових недоліків обох сторін: дітям часто приписується неповага до старших, дорослим – несправедливість, консерватизм. Це явище слугує психологічним захистом і тому є досить стійким.

– *особистісні несприятливі риси педагогів та учнів.* Це невірноваженість, агресивність, образливість, грубість, егоцентризм, нечуливість.

Часто педагоги мають немовби два рівні установок на педагогічне спілкування.

На теоретичному рівні вони щиро визнають необхідність довірливого і дружнього спілкування з вихованцями, а на практичному цьому заважає недисциплінованість і невихованість учнів. В результаті практично переважає інформаційно-спонукальне спілкування. Інші педагоги, бажаючи позбавитись когнітивного дисонансу, раціоналізують свою поведінку, створюють типовий образ учня, який начебто потребує переважно вимогливості і суворості, і всілякі заклики до гуманності сприймають як рекламну балаканину [11, с. 252–253].

В труднощах спілкування майбутнього педагога слід виділити психологічний і комунікативний аспекти. Психологічний аспект різноманітних труднощів і перешкод у спілкуванні пов'язаний з особистісним фактором, мотиваційно-змістовою стороною спілкування і включає в себе, з однієї сторони, відчуженість і аутистичність, а з іншої – надмірність, беззмістовність спілкування. Можна говорити про невміння встановити контакт і про нездатність його підтримувати протягом тривалого часу. Якщо перше пов'язане з комунікативною компетентністю, навичками і вміннями, яким можна навчитися, то друге витікає із особливостей особистості і важче піддається корекції (як і всі інші труднощі, обумовлені особистісними особливостями).

Комунікативність людини розуміється як володіння процесуальною стороною контакту (свідоме використання експресії, володіння голосом, умінням тримати паузу тощо). Комунікабельність потрібно розуміти як володіння соціальною стороною контакту – дотримання в спілкуванні соціальних норм, володіння складними соціальними уміннями, наприклад, уміння виразити співчуття, «вписатися» в розмову.

Так як інструментом педагогічної діяльності є сам педагог, правильніше його особисті якості, здібності тощо. Так, Н.І. Лазаренко зазначає, що комунікативні якості особистості викладача включають уміння адекватно сприймати й оцінювати думку інших; пред'являти інформацію в такій формі, що сприяє продуктивному процесу дискусії; складати конструктивні програми діяльності для досягнення загальних цілей [6, с. 21]. Також для нас важливо розглянути труднощі, які виникають у міжособистісному спілкуванні. На думку В.Н. Куніциної труднощі міжособистісного спілкування супроводжуються нервово-психічним напруженням. Автор запропонована загальну класифікацію труднощів міжособистісного спілкування за їх причинною обумовленістю і змістовно-функціональними характеристиками. Вона виділяє дві групи труднощів: 1) ті, що суб'єктивно переживаються, не завжди проявляються в конкретній соціальній взаємодії і не очевидні для партнера; 2) «об'єктивні», тобто ті що знахо-

дять себе в умовах безпосередніх контактів і знижують успішність спілкування і задоволеність його перебігом [5, с. 347–349].

До труднощів, які суб'єктивно переживаються відносять соціальну невпевненість, ніяковість, сором'язливість, невміння встановлювати психологічний контакт. Соціальна невпевненість виникає в умовах ролівого спілкування; помічений її зв'язок із соціальним інтелектом. Ніяковість – поведінкова і характерологічна риса, що обумовлює труднощі, які виникають при необхідності прийняти рішення, зробити вибір.

Об'єктивні труднощі, викликані об'єктивними причинами, – це труднощі комунікативного характеру (пов'язані з психофізіологічними особливостями особистості, що повністю володіє вербальними і невербальними засобами здійснення контакту) і комунікабельного характеру (володіння нормами, правилами, сформованість психологічної культури спілкування).

За причинною обумовленістю труднощі поділяються на:

- первинні (залежать від природних якостей людини, їх відрізняє наперед визначеність і неминучість виникнення. Велику роль в їх появі відіграють біологічні, психофізіологічні, особисті якості; до останніх відносять агресивність, тривожність, ригідність, та інші особистісні особливості, тісно пов'язані з темпераментом).

- вторинні: психогенні як наслідок психологічних травм, стресів, тяжких переживань і фрустрації, неадекватної самооцінки ведуть за собою негативні зміни, перш за все в довірливому спілкуванні; соціогенні труднощі є наслідком зовнішніх бар'єрів (комунікативних, змістових, лінгвістичних, ситуативних), невдалого досвіду емоційних і соціальних контактів, певних умов спілкування тощо (наприклад, неможливість усамітнитися). Тривалі спостереження за роботою студентів у різних групах тренінгу дають нам підстави стверджувати, що більше половини студентів відчують труднощі у налагодженні довірливих стосунків з учнями. Вони надають перевагу функціонально-рольовій позиції у спілкуванні з молодшими школярами.

Для цілеспрямованої роботи з розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи до робочої програми навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність» нами запропоновано ряд тем лабораторно-практичних занять, які сприяють усвідомленню причин непрофесійного спілкування вчителя та допомагають подоланню власних бар'єрів у спілкуванні з учнями, колегами та батьками школярів.

Так, у процесі проведення практичного заняття «Організація педагогічного спілкування» студенти знайомляться з різними підходами

до визначення поняття «педагогічне спілкування», розглядають його функції, структуру, засоби, рівні, а також типи керівництва навчально-виховним процесом та стилі професійно-педагогічного спілкування. Окремим питанням визначено «Подолання труднощів і бар'єрів у професійному спілкуванні вчителя початкових класів». Досить продуктивними на такому занятті є практичні завдання, виконання яких сприяє розвитку практичних навичок студентів. Наведемо приклади окремих завдань:

1. Користуючись психолого-педагогічною літературою, власними спостереженнями під час педагогічної практики, навести приклади педагогічних ситуацій, які вимагають вибору нижче запропонованих типів керівництва навчально-виховним процесом: авторитарний, демократичний, ліберальний.

2. Ознайомитись з книгою В. Леві «Мистецтво бути іншим» (розділ «Геній спілкування»). Описати особливості своєї особистості за допомогою запропонованих автором психологічних характеристик «генія спілкування».

3. Відзначити сильні і слабкі сторони своєї комунікативної підготовки. Обмірковувати та коротко сформулювати програму дій з подолання власних бар'єрів у спілкуванні.

Працюючи над темою «Взаємодія у педагогічному процесі», майбутні педагоги розглядають окремі теоретичні питання:

1. Поняття педагогічної взаємодії, характерні особливості.

2. Педагогічна сутність стимулюючих та гальмівних прийомів педагогічної взаємодії, їх види, техніка та умови використання.

3. Конфлікт та взаємодія. Стилi розв'язання суперечностей.

4. Види педагогічних задач та етапи їх розв'язання.

Досить важливими з точки зору розвитку комунікативних навичок студентів у налагодженні взаємодії з учнями початкової школи на гуманістичних засадах є виконання практичних завдань:

1. Виписати із наукових джерел типові прийоми педагогічної взаємодії (спонукальні та гальмівні), бути готовими розкрити їх суть, навівши приклади використання даного прийому у конкретній педагогічній ситуації.

2. Вибрати характерні прийоми педагогічного впливу, які використовуються в досвіді педагогів-майстрів.

3. Обрати одну ситуацію (із збірників педагогічних ситуацій або за результатами власних спостережень під час практики), письмово проаналізувати її за п'ятьма етапами [9, с. 38].

4. Підготуватись до роботи у мікрогрупах. Сюжетно-рольова гра «Моделювання та вирішення педагогічних задач».

Цікаво проходить лабораторне заняття на тему «Тренінг професійно-педагогічного спілкування», на якому студенти повторюють правила роботи в колі, особливості функціонування тренінгових груп, принципи їх побудови, механізми психологічного розвитку. Із задоволенням виконують вправи на розвиток здатності розуміння самих себе, розкриття своїх потенційних можливостей, гармонізацію взаємин із світом природи, культури, інших людей («Риса, яка...», «Зроби комплімент», «Аукціон...» тощо). Цікавою для студентів є робота в колі відповідно до розданих фішок («К» і «Д» – конструктивна і деструктивна позиція у спілкуванні на обрану студентами тему). Ця робота буде ефективною за умов ретельної підготовки студентів до аргументованого відстоювання власної позиції з обраної теми. Дане заняття допускає і роботу в парах (трійках): психологічна гра «Умовляння». Лабораторне заняття завершується рефлексією [8].

У процесі проведення лабораторних занять студенти усвідомлюють, що кожна дитина є активним учасником спілкування, вільно висловлює свої думки, ділиться набутим життєвим досвідом, знаннями, поглядами, думками. На таких заняттях студенти вчаться організовувати з дітьми колективне ігрове спілкування. Організоване педагогом, воно є синкретичною єдністю соціальних цінностей, які перетворюються в особистісний смисл життя дитини, а також – її функцій, що виводять на активні взаємини з довкіллям. Педагогічна цінність колективного ігрового спілкування визначається критерієм переводу дій її учасників у вчинки, точніше, рівнем такого переводу: чи для кожної дитини участь у груповій справі стала її особистим вчинком? У будь-якій груповій справі кожна дитина – в центрі уваги. Її індивідуальність – цінність для кожного. Залучена до цікавої справи, дитина помічає, що її «Я» лише в союзі з іншим «Я» отримує і зможе отримати високе задоволення життям.

У пропонуваніх формах роботи легко проглядається ідея життя, гідна Людини: її образ пред'являється, складові обговорюються, реальні риси вводяться в реальну дійсність. Педагогічна цінність колективного ігрового спілкування виявляється у можливості самопізнання, самовиявлення, максимальному сприянні розвитку самосвідомості, формуванню відповідальності дитини за свої вчинки (дії), поведінку і своє життя.

Головним у професійній готовності майбутнього вчителя до роботи з дітьми у формі колективного ігрового спілкування є вміння спілкуватися з ними, ініціювати їх духовну енергію, стимулювати максимальне вираження їхнього «Я» «тут і зараз» – у цьому житті, у певний момент творчої діяльності.

Студенти приходять до висновку, що колективне ігрове спілкування наділене колосальною силою впливу на дитину тому, що:

- створює умови, в яких дитина набуває досвіду емоційних переживань;

- концентрує увагу дітей на соціальній значущості того, що відбувається і робиться, висвітлюючи соціально-культурну цінність у всій її загальнолюдській значущості;

- реальна взаємодія дитини в ході групової діяльності з конкретним об'єктом світу підкріплюється високою задоволеністю, бо для учня вкрай важливими є потреба у спілкуванні, товариських, дружніх стосунках, відчутті «своєї» групи, в якій він відчувається індивідуальністю;

- завдяки діяльності у дитини легко й непомітно формуються вміння взаємодіяти з людьми і впливати на об'єкти реальної дійсності.

Методика підготовки та проведення цікавих форм колективного ігрово-го спілкування описана російським педагогом та вченим Н.Є.Щурковою. Їх перелік великий: «Сократівські бесіди», «Запрошення до чаю», «Дискусійна гойдалка», «День добрих сюрпризів», «Філософський стіл», «Біля дзеркала», «Естафета смислів», «Відкрита кафедра», «Кошик», «У колі симпатій», «Чарівний стілець», «Проблеми й аргументи», «Смішинка», «Гортаючи словник...», «Етичний тренінг», «Коли говорять предмети», «Маски», «Випускний ринг» та інші [13, с. 110]. Для проведення більшості форм колективного ігрового спілкування необхідною умовою є робота в колі: посередині не повинно бути ніяких меблів. Важлива роль відводиться організатору колективного ігрового спілкування, тому що саме від нього залежить ефективність проведеної справи. Тому студентам досить важливо пройти відповідну практику організації колективного ігрового спілкування на етапі вузівської підготовки.

Наведемо приклад однієї з форм колективного ігрового спілкування. «Чарівний стілець» – колективне ігрове спілкування в колі, у ході якого створюються умови для розвитку інтересу до кожного учасника, формування важливих рис та якостей особистості – гідності, впевненості, адекватної самооцінки, прагнення до самовдосконалення. Ця форма роботи дає змогу поєднати ціннісно-орієнтаційну та ігрову діяльність. На «чарівний стілець» запрошується один із учасників колективного ігрового спілкування: як тільки він сіє на стілець, той одразу «починає висвітлювати» всі достоїнства дитини. Педагог пропонує всім учасникам у тиші перевірити свої враження: що бачать їхні очі, а потім висловитися – тобто всі присутні по колу (по черзі) вголос називають ті позитивні якості, риси характеру, властивості, вчинки дитини, які бачать чи знають. Чарівний стілець

не повинен висвітлювати недоліків. Той, хто сидить на чарівному стільці, повинен сам порівняти всі свої позитивні та негативні риси чи якості й подумати: над чим потрібно працювати у плані самовдосконалення.

Чарівний стілець рекомендується проводити неодноразово, що спонукатиме дітей пильніше придивлятися один до одного, помічати насамперед те позитивне, що є в кожному, за що варто цінувати один одного. Тон задає педагог. Його педагогічна техніка (голос, міміка, жести) ніби ліпить емоційну ауру, залучаючи дітей по-доброму ставитися один до одного. Не потрібно боятися пауз чи тиші – вони необхідні дітям для роздумів, для того, щоб кожен побачив те, що не лежить на поверхні і чого без зусиль не вдається побачити – воно постане перед кожним, якщо вдивитися в людину [13, с. 112].

Чарівний стілець може проводитись як самотійна форма роботи або як складова іншої, наприклад свята іменинника. Чарівний стілець є своєрідним методом діагностики, адже він дозволяє педагогу отримати позитивну інформацію про дітей (йому невідому), з якими працює. Діти, у свою чергу, виявляють неабияку активність – вони є учасниками спілкування, бо кожен, самотійно бажаючи того, висловлює свою думку невимушено. Кожен, хто побував на чарівному стільці, має можливість пізнати себе та інших. Дана форма роботи сприяє самоствердженню дитини, додає впевненості, віри в свої сили.

Висновки і пропозиції. Отже, сформованість професійно-педагогічного рівня комунікативної компетентності майбутнього педагога є необхідною передумовою становлення всього комплексу педагогічних здібностей учителя. Рівень усвідомлення студентами власних труднощів у спілкуванні позитивно впливає на подальшу їх роботу з подолання бар'єрів у спілкуванні. У процесі цілеспрямованої роботи над розвитком колективних навичок взаємодії на лабораторно-практичних заняттях з педагогічних дисциплін у майбутніх педагогів з'являються можливості самопізнання, самовиявлення, максимальному сприянні розвитку самосвідомості, формуванню відповідальності за свої вчинки, поведінку.

Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до подолання труднощів у спілкуванні з учнями буде успішною за умов: глибокого розуміння суті процесу спілкування, його функцій, структури, механізмів протікання тощо; використання на лабораторно-практичних заняттях з дисциплін педагогічного циклу методів активного навчання; цілеспрямованої і систематичної індивідуальної роботи з подолання бар'єрів у спілкуванні кожного студента; використанні у роботі з майбутніми педагогами різних форм колективного ігрового спілкування.

Список літератури:

1. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручник / Н.Ю. Бутенко. – Вид. 2-ге, без змін. – Київ: КНЕУ, 2006. – 384 с.
2. Голюк О.А. Уровни развития диалогической культуры будущих воспитателей ДОУ и учителей начальной школы в процессе профессиональной подготовки / О.А. Голюк // Современные подходы к профессиональной подготовке педагога. – Мозырь: УО МГПУ им. И.П. Шамякина, 2015. – С. 13–16.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении / В.А. Кан-Калик. – М.: Просвещение, 1987. – 190 с.
4. Кіт Г.Г. Побудова взаємин учителя та учнів в умовах школи І ступеня // Етичний портрет педагога: історія та сучасність : матеріали круглого столу (Хмельницький, 27 лютого 2016 року) / укл. Н.В. Казакова, Н.А. Сівак. – Хмельницький: ФОП «О.М. Казаков», 2016. – С. 50–52.
5. Куницына В.Н. Межличностное общение: Учебник для вузов / В.Н. Куницына, Н.В. Казаринова, В.М. Погольша. – СПб.: Питер, 2002. – 544 с.
6. Лазаренко Н.І. Структурні компоненти інформаційної культури викладача педагогічного вищого навчального закладу / Н.І. Лазаренко // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка та психологія. – Вінниця: Нілан-ЛТД, 2016. – Вип. 47. – С. 18–23.
7. Леонтьев А.А. Педагогическое общение / А.А. Леонтьев. – М.: Знание, 1979. – 48 с.
8. Любчак Л.В. Основы міжособистісного спілкування: навч.-метод. посібник для студ. пед. навч. закладів / Л.В. Любчак. – Вінниця: ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – 160 с.
9. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища школа, 2004. – 349 с.
10. Сухомлинский В.А. О воспитании / В.А. Сухомлинский. – М., 1973. – 272 с.
11. Трухін І.О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник / І.О. Трухін. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 336 с.
12. Чмут Т.К. Культура спілкування: Навч. посібник для студентів і викладачів ВНЗ / Т.К. Чмут. – Хмельницький: Хіруп, 1999. – 358 с.
13. Щуркова Н.Е. Собрание пёстрых дел: Методический материал для работы с детьми / Н.Е. Щуркова. – М.: Новая школа, 1994. – 122 с.

Любчак Л.В.Винницкий государственный педагогический университет
имени Михаила Коцюбинского**Томаш Кук**

Высшая Школа Лингвистическая в Ченстохова, Республика Польша

**ПОДГОТОВКА БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ
К ПРЕОДОЛЕНИЮ ТРУДНОСТЕЙ В ОБЩЕНИИ С УЧЕНИКАМИ****Аннотация**

В статье проведен анализ различных подходов к проблеме возникновения трудностей в общении. Обоснована необходимость целенаправленной работы по преодолению трудностей в общении педагога. Предпринята попытка исследовать причины возникновения трудностей в общении студентов. Определены конкретные приемы работы по развитию коммуникативной компетентности будущего учителя начальной школы в процессе преподавания педагогических дисциплин. Сформулированы педагогические условия преодоления трудностей в общении у студентов на этапе вузовской подготовки.

Ключевые слова: педагогическое общение, трудности в общении, учитель начальной школы, вузовская подготовка, педагогические дисциплины.

Lyubchak L.V.

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Tomasz Kuk

Wyższa Szkoła Lingwistyczna w Częstochowie, Poland

**TRAINING OF FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHER
TO OVERCOME THE DIFFICULTIES IN COMMUNICATION WITH STUDENTS****Summary**

The article analyzes different approaches to the problem of difficulties in communication. The necessity of purposeful work to overcome difficulties in the teacher's communication is substantiated. The attempt to investigate the causes of the difficulties in student's communication is made. Specific techniques for the development of communicative competence of future teachers of primary school in the process of teaching pedagogical disciplines are determined. Pedagogical conditions for overcoming difficulties in communication with students at the stage of university training are formulated.

Keywords: pedagogical communication, difficulties in communication, elementary school teacher, university training, pedagogical disciplines.